

Wyrok z dnia 24 września 2001 r.

II UKN 555/00

Okres wykonywania pracy w gospodarstwie rolnym rodziców przez osobę, która nie ukończyła 16 lat, nie może być uwzględniony jako okres składkowy.

Przewodniczący SSN Beata Gudowska, Sędziowie SN: Krystyna Bednarczyk (sprawozdawca), Andrzej Wróbel.

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu w dniu 24 września 2001 r. sprawy z wniosku Kazimierza H. przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych-Oddziałowi w B.-B. o prawo do wcześniejszej emerytury, na skutek kasacji wnioskodawcy od wyroku Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 17 lutego 2000 r. [...]

o d d a l i ł kasację.

U z a s a d n i e

Decyzją z dnia 29 kwietnia 1998 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych-Oddział w B.-B. odmówił przyznania wnioskodawcy Kazimierzowi H. prawa do wcześniejszej emerytury wobec braku wymaganego 40-letniego okresu zatrudnienia.

Odwołanie wnioskodawcy od tej decyzji zostało oddalone wyrokiem Sądu Okręgowego-Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych z dnia 9 marca 1999 r. [...]. Sąd ustalił, że w decyzji organu rentowego został uwzględniony ponad 40-letni okres zatrudnienia na dzień rozwiązania stosunku pracy 31 grudnia 1997 r. Jednakże warunek do przyznania wcześniejszej emerytury określony w § 1 ust. 1 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 25 marca 1997 r. w sprawie zasad wcześniejszego przechodzenia na emeryturę pracowników zwalnianych z pracy z przyczyn dotyczących zakładu pracy (Dz.U. Nr 29, poz.159) nie został spełniony, bowiem umowa o pracę nie została rozwiązana z przyczyn dotyczących zakładu pracy.

W apelacji od tego wyroku wnioskodawca powołał się na dowody stwierdzające, że umowa o pracę została rozwiązana z powodu likwidacji stanowiska pracy.

Wyrokiem z dnia 17 lutego 2000 r. [...] Sąd Apelacyjny-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Katowicach oddalił apelację. Sąd Apelacyjny stwierdził, że uzasadnienie wyroku Sądu pierwszej instancji jest błędne i nie odpowiada stanowi faktycznemu sprawy. Jednak analiza dowodów przeprowadzonych w postępowaniu apelacyjnym wykazała, że wyrok oddalający odwołanie odpowiada prawu. Ze świadectwa pracy wynika, że umowa o pracę z wnioskodawcą została rozwiązana z dniem 31 lipca 1997 r. w warunkach określonych w art. 10 ustawy z dnia 28 grudnia 1989 r. o szczególnych zasadach rozwiązywania z pracownikami stosunków pracy z przyczyn dotyczących zakładu pracy (Dz.U. z 1990 r. Nr 40, poz. 19 ze zm.) Łączny okres zatrudnienia wnioskodawcy - okresy składkowe, nieskładkowe i okresy pracy w gospodarstwie rolnym - poczynając od ukończenia przez wnioskodawcę 16 lat do dnia rozwiązania umowy o pracę wynosi 38 lat 5 miesięcy i 29 dni. Nie jest możliwe uwzględnienie żądania zaliczenia okresu pracy w gospodarstwie rolnym rodziców od ukończenia przez wnioskodawcę 14 lat, gdyż byłoby to sprzeczne z art. 5 pkt 3 ustawy z dnia 17 października 1991 r. o rewaloryzacji emerytur i rent, o zasadach ustalania emerytur i rent oraz o zmianie niektórych ustaw (Dz.U. Nr 104, poz. 450 ze zm.). Okres do ukończenia 16 lat nie mógł być także zaliczony na podstawie art. 2 ust. 2 pkt 6 tej ustawy z powodu niemożności uzyskania pracy, gdyż przed osiągnięciem tego wieku wnioskodawca nie mógł być pracownikiem. Przepisy dekretu z dnia 2 sierpnia 1951 r. o pracy i szkoleniu zawodowym młodocianych w zakładach pracy (Dz.U. Nr 41, poz. 311 ze zm.) oraz rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 12 kwietnia 1952 r. w sprawie warunków przyjmowania do pracy w celu przyuczenia do zawodu i późniejszego zatrudnienia młodocianych, którzy ukończyli 14 rok życia i nie przekroczyli 16 roku życia (Dz.U. Nr 21, poz. 135) przewidują wyjątki od tej zasady jednak nie miał zastosowania, gdyż wnioskodawca nie zawarł umowy o naukę zawodu. Wykonywanie pracy górniczej pod ziemią przez okres 2 miesięcy i 6 dni nie daje wnioskodawcy dodatkowych uprawnień. W przypadku wnioskodawcy nie został spełniony warunek posiadania 40- letniego okresu zatrudnienia określony w § 1 ust. 1 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 25 marca 1997 r. w sprawie zasad wcześniejszego przechodzenia na emeryturę pracowników zwalnianych z pracy z przyczyn dotyczących zakładów pracy.

Wyrok ten zaskarżył kasacją wnioskodawca i opierając ją na obu podstawach wymienionych w art. 393¹ KPC wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku i poprzedzającego go wyroku Sądu Okręgowego w Bielsku Białej i przekazanie sprawy Są-

dowi Okręgowemu w Katowicach do ponownego rozpoznania. Jednym z zarzutów naruszenia przepisów postępowania jest nieważność postępowania z mocy art. 379 pkt 2 KPC polegająca na tym, że w chwili rozpoznawania sprawy przed Sądem Apelacyjnym pozwanym w sprawie był Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w C. a nie Oddział w B.-B., gdyż z mocy decyzji nr 1 z dnia 4 stycznia 1999 r. Prezesa ZUS nastąpiła zmiana w organizacji terenowych organów Zakładu, a zatem strona pozwana nie posiadała organu powołanego do jej reprezentowania. Właściwym miejscowo do rozpoznania odwołania od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych w C. jest Sąd Okręgowy w Katowicach i stąd wnioszek o przekazanie sprawy do rozpoznania temu Sądowi. Następnym zarzutem jest naruszenie art. 378 § 1 w związku z art. 384 KPC przez rozpoznanie sprawy poza granicami wniosków apelacji w sytuacji braku zaskarżenia apelacją ustalenia Sądu pierwszej instancji, że okres zatrudnienia wnioskodawcy przekraczał 40 lat. Kolejny zarzut to naruszenie art. 224 § 1 w związku z art. 228 § 1 KPC polegające na oddaleniu wniosku o przesłuchanie świadków na okoliczność pracy wnioskodawcy w gospodarstwie rolnym po ukończeniu 14 lat oraz niemożności uzyskania w tym czasie pracy w związku z przyuczeniem do zawodu względnie w szkole przyzakładowej. Ostatni zarzut procesowy to naruszenie art. 328 § 1 KPC przez brak podania w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku dlaczego uznano, że wskazany przez wnioskodawcę okres pracy po 14 roku życia w gospodarstwie rolnym nie może być zaliczony jako praca oraz dlaczego nie uwzględniono jako dodatkowego okresu zatrudnienia okresu pracy górniczej.

Naruszone przepisy prawa materialnego są następujące: 1) art. 2 ust. 2 pkt 6 w związku z art. 5 pkt 3 ustawy z dnia 17 października 1991 r. o rewaloryzacji emerytur i rent, o zasadach ustalania emerytur i rent oraz o zmianie niektórych ustaw (Dz.U. Nr 104, poz. 450 ze zm.) przez brak zaliczenia okresu pracy w gospodarstwie rolnym rodziców od 1 lipca 1957 r. do 18 stycznia 1959 r.; 2) art. 2 ust. 2 pkt 3 tej ustawy w związku z przepisami dekretu z dnia 2 sierpnia 1951 r. o pracy i szkoleniu zawodowym młodocianych w zakładach pracy oraz rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 12 kwietnia 1952 r. w sprawie warunków przyjmowania do pracy w celu przyuczenia do zawodu i późniejszego zatrudnienia młodocianych, którzy ukończyli 14 rok życia i nie przekroczyli 16 roku życia przez błędne przyjęcie, że tylko na tej podstawie prawnej wnioskodawca mógł mieć zaliczony okres pracy po ukończeniu 14 roku życia; 3) art. 2 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 30 czerwca 1994 r. o zmianie ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym górników i ich rodzin (Dz.U. Nr 84, poz. 385) przez błędne

przyjęcie, że wnioskodawcy nie można zaliczyć dodatkowego czasu pracy w górnictwie pod ziemią; 4) § 1 ust. 1 pkt 1 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 25 marca 1997 r. w sprawie zasad wcześniejszego przechodzenia na emeryturę pracowników zwalnianych z pracy z przyczyn dotyczących zakładu pracy (Dz.U. Nr 29, poz.159) przez niesłuszne przyjęcie, że na tej podstawie wnioskodawca nie ma prawa do wcześniejszej emerytury; 5). § 1 ust. 1 pkt 2 tego rozporządzenia przez brak wyjaśnienia, czy w przypadku wnioskodawcy nie ma zastosowania 39-letni okres zatrudnienia ze względu na niewypłacalność zakładu pracy, którą to przesłankę wnioskodawca podnosił w toku postępowania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zarzut nieważności postępowania jest bezzasadny. Nie wystąpiła bowiem sytuacja, o której mowa w art. 379 pkt 2 KPC, który to przepis stanowi, że nieważność postępowania zachodzi, jeżeli strona nie miała zdolności sądowej lub procesowej, organu powołanego do jej reprezentowania lub przedstawiciela ustawowego, albo gdy pełnomocnik strony nie był należycie umocowany. Zgodnie z art. 477¹¹ § 1 KPC stronami w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych są ubezpieczony, inna osoba, której praw i obowiązków dotyczy zaskarżona decyzja, organ rentowy i zainteresowany. W tej sprawie organem rentowym, o którym mowa w powołanym przepisie, jest terenowa jednostka Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, która wydała zaskarżoną odwołaniem decyzję. Decyzję wydał Oddział w B.-B. i tylko ten Oddział mógł występować jako strona w sprawie, w której żąda się zmiany decyzji. Nie można zatem mówić, że jedna ze stron nie była należycie reprezentowana.

Nie ma także naruszenia art. 378 § 1 w związku z art. 384 KPC. Ten ostatni przepis stanowi, że sąd nie może uchylić lub zmienić wyroku na niekorzyść strony wnoszącej apelację. Zaskarżony wyrok Sądu Apelacyjnego nie jest wyrokiem zmieniającym lub uchylającym wyrok Sądu pierwszej instancji, zatem omawiany przepis zaskarżonego wyroku nie dotyczy. Przepis art. 378 § 1 KPC stanowi, że sąd drugiej instancji rozpoznaje sprawę w granicach wniosków apelacji, co oznacza, że poza wyjątkami wymienionym w art. 378 § 2 i 3 KPC związany jest wnioskami apelacji w zakresie, w jakim wyrok został zaskarżony. W tej sprawie zaskarżony został cały wyrok oddalający odwołanie od decyzji odmawiającej przyznania emerytury, a wniosek apelacji zmierzał do jego zmiany. Ani przepis art. 378 § 1 KPC ani żaden inny prze-

pis nie daje podstawy do uznania, że Sąd drugiej instancji jest związany ustaleniami zawartymi w uzasadnieniu wyroku Sądu pierwszej instancji, zwłaszcza w sytuacji, gdy uzasadnienie zawiera oczywiste błędy. Nie ma także przepisu nakazującego uchylenie wyroku w przypadku błędu w ustaleniach faktycznych. Zgodnie z art. 382 KPC sąd drugiej instancji orzeka na podstawie materiału zebranego w postępowaniu w pierwszej instancji oraz w postępowaniu apelacyjnym. Wyrok podlega uchyleniu z mocy art. 383 § 4 KPC tylko wówczas, gdy wydanie wyroku co do istoty sprawy wymaga przeprowadzenia postępowania dowodowego w całości lub w znacznej części. Zasadą jest, że sąd drugiej instancji orzeka merytorycznie, jeżeli pozwala na to zebrany materiał dowodowy. W tej sprawie istniały wystarczające dowody zarówno co do ustalenia okresu zatrudnienia wnioskodawcy, jak i daty oraz sposobu rozwiązania z wnioskodawcą umowy o pracę. Sąd pierwszej instancji ustalając, że wnioskodawca nie spełnia warunków określonych w § 1 ust. 1 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 25 marca 1997 r. w sprawie zasad wcześniejszego przechodzenia na emeryturę pracowników zwalnianych z pracy z przyczyn dotyczących zakładu pracy (Dz.U. Nr 29, poz.159) przyjął błędną datę rozwiązania umowy o pracę - 31 grudnia 1997 r. oraz błędnie uznał, że stosunek pracy został rozwiązany z innych przyczyn niż wymagane w tym przepisie. W związku z tym nie zajmował się obliczaniem okresu zatrudnienia błędnie stwierdzając, że organ rentowy uznał posiadanie 40-letniego okresu zatrudnienia w tej dacie. Rozpoznając apelację wnioskodawcy, w której błędy co do sposobu rozwiązania umowy o pracę zostały wytknięte, Sąd Apelacyjny poczynił na podstawie dokumentów odmienne ustalenia i stwierdził, że umowa o pracę z wnioskodawcą została rozwiązana z dniem 31 lipca 1997 r. w warunkach określonych w art. 10 ustawy z dnia 28 grudnia 1989 r. o szczególnych zasadach rozwiązywania z pracownikami stosunków pracy z przyczyn dotyczących zakładu pracy (Dz.U. z 1990 r. Nr 40, poz. 19 ze zm.). Ustalenie to nie wystarczyło do uznania, że zostały spełnione warunki określone w powołanym rozporządzeniu, gdyż należało ustalić okres zatrudnienia wnioskodawcy na dzień faktycznego rozwiązania umowy o pracę, czego Sąd pierwszej instancji nie uczynił. Opierając się na twierdzeniach wnioskodawcy, że po skończeniu szkoły podstawowej pracował on w gospodarstwie rolnym rodziców, Sąd Apelacyjny słusznie uznał, że warunek posiadania 40-letniego okresu zatrudnienia nie mógł być spełniony, bowiem okres pracy w gospodarstwie rolnym może być uwzględniony od ukończenia 16 lat. Wnioskodawca urodzony 18 stycznia 1943 r. skończył 16 lat 18 stycznia 1959 r. Nawet gdyby nie-

przerwanie pozostawał w zatrudnieniu, 40-letni okres zatrudnienia upłynąłby 18 stycznia 1999 r. Wnioskodawca nie mógł więc spełnić tego warunku 31 lipca 1997 r. W takiej sytuacji nie można wymagać, aby Sąd Apelacyjny bezkrytycznie przyjął za Sądem pierwszej instancji, że organ rentowy uwzględnił 40-letni okres zatrudnienia zwłaszcza, że przeczy temu treść zaskarżonej decyzji.

Zarzut pominięcia zgłoszonego dowodu ze świadków jest nieuzasadniony w sytuacji, gdy twierdzenia wnioskodawcy co do okoliczności, na które zostali powołani świadkowie, były wystarczające do dokonania ustaleń faktycznych i oceny prawnej. Bezzasadny jest także zarzut naruszenia art. 328 § 2 KPC. W uzasadnieniu zaskarżonego wyroku zostało wyjaśnione, że nie ma podstawy prawnej do uwzględnienia okresu pracy w gospodarstwie rolnym przed ukończeniem 16 lat, wyjaśniono także, że okres pracy górniczej (2 miesiące i 6 dni) został uwzględniony jako okres składkowy.

Podobnie jak zarzuty naruszenia przepisów postępowania bezzasadne są zarzuty naruszenia prawa materialnego. Nie jest słuszny zarzut, że okres pracy wnioskodawcy w gospodarstwie rolnym przed ukończeniem 16 lat powinien być uwzględniony na podstawie art. 2 ust. 2 pkt 6 ustawy rewaloryzacyjnej. Przepis ten pozwala na uwzględnienie okresu pozostawania bez pracy z powodu niemożności jej otrzymania lub niemożności podjęcia szkolenia zawodowego. Warunkiem zastosowania tego przepisu jest obiektywna niemożność otrzymania pracy na przykład z powodu dyskryminacji ze względu na działalność polityczną lub związkową lub z powodu braku ofert na rynku pracy dla osób nie posiadających wymaganych kwalifikacji i braku możliwości przeszkolenia w celu zdobycia tych kwalifikacji. Wnioskodawca przed ukończeniem 16 lat nie mógł być zarejestrowany jako osoba poszukująca pracy ani jako osoba skierowana na szkolenie w celu przekwalifikowania. Przepisy powołanego w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku dekretu pozwalały na podjęcie nauki zawodu w zakładzie pracy po ukończeniu 14 lat. Wnioskodawca nie podjął nauki ani w szkole ponadpodstawowej ani w celu przyuczenia do zawodu dlatego, że pomagał rodzicom w gospodarstwie rolnym. Nie może być uwzględniony na podstawie art. 2 ust. 2 pkt 6 ustawy rewaloryzacyjnej jako okres składkowy okres niewykonania zatrudnienia przez osobę, która nie ukończyła 16 lat i pracowała w gospodarstwie rolnym rodziców.

Nie jest słuszny zawarty w kasacji zarzut, że przepis art. 2 ust. 2 pkt 3 ustawy rewaloryzacyjnej nie jest jedyną podstawą uwzględnienia okresu składkowego od

ukończenia 14 lat. Tylko ten przepis pozwala na uwzględnienie okresu zatrudnienia młodocianych na podstawie przepisów, które pozwalały na takie zatrudnienie przed ukończeniem 15 lat. Przepis art. 2 ust. 2 pkt 1 pozwala na uwzględnienie okresu zatrudnienia na podstawie umowy o pracę po ukończeniu 15 lat, a przepis art. 5 pkt 3 daje podstawę do uwzględnienia okresu pracy w gospodarstwie rolnym na innej podstawie niż umowa o pracę od ukończenia 16 lat. Ten ostatni przepis miał zastosowanie do wnioskodawcy.

Powołany w kasacji jako naruszony przepis art. 2 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 30 czerwca 1994 r. o zmianie ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym górników i ich rodzin (Dz.U. Nr 84, poz. 385) nie daje wnioskodawcy żadnych uprawnień. Przepis ten pozwala na obniżenie wieku emerytalnego wynoszącego dla mężczyzn 65 lat o 6 miesięcy za każdy pełny rok pracy pod ziemią. Chcąc uzyskać prawo do emerytury na podstawie tego przepisu wnioskodawca, mający w dacie wydania zaskarżonego wyroku 57 lat, musiałby przepracować pod ziemią 16 lat, a przepracował tylko 2 miesiące i 6 dni.

Jednym z warunków wymaganych do przyznania wcześniejszej emerytury na podstawie § 1 ust. 1 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 25 marca 1997 r. w sprawie zasad wcześniejszego przechodzenia na emeryturę pracowników zwalnianych z pracy z przyczyn dotyczących zakładów pracy jest posiadanie wymaganego okresu zatrudnienia wynoszącego dla mężczyzn 40 lat. W sytuacji, gdy wnioskodawca warunku tego nie spełnia, przepis ten nie mógł stanowić podstawy do uwzględnienia jego żądania. Nie stanowił także takiej podstawy przepis § 1 ust. 2, który wymienia jako warunek przyznania wcześniejszej emerytury pracownikom, z którymi rozwiązano w 1997 r. umowę o pracę w związku z niewypłacalnością pracodawcy, osiągnięcie do dnia 31 grudnia 1996 r. okresu zatrudnienia wynoszącego dla mężczyzn 39 lat. Warunku tego wnioskodawca nie spełnia nawet gdyby umowa o pracę została rozwiązana w okolicznościach, o których mowa w tym przepisie. Okres zatrudnienia wnioskodawcy do dnia rozwiązania umowy o pracę - 31 lipca 1997 r. jest krótszy niż 39 lat, zatem wnioskodawca nie mógł osiągnąć takiego okresu zatrudnienia do 31 grudnia 1996 r. W tych warunkach bezzasadne okazały się zarzuty naruszenia przepisów § 1 ust. 1 i 2 powołanego rozporządzenia.

Z tych przyczyn Sąd Najwyższy w oparciu o przepis art. 393¹² KPC oddalił kasację jako pozbawioną usprawiedliwionych podstaw.

=====